

Рецензії

А.К. Лусий

КОЛЕСНИК В. ВІДОМІ ПОЛЯКИ В ІСТОРІЇ ВІННИЧЧИНИ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК. – ВІННИЦЯ: ВМГО «РОЗВИТОК», 2007. – 1008 С., ІЛ.

Пропонований біографічний словник є першим виданням такого типу в межах України. Його поява викликана зростанням інтересу до теми як на вітчизняних теренах, так і з боку дослідників української полонії за межами держави. Він сприятиме не лише кращому знайомству з історією та культурою народу-сусіда, а й ширшому і глибшому розумінню минулого нашого краю.

Словник містить понад 500 біографічних статей про поляків та полонізованих представників інших національностей, відомих своєю участю в політичному, громадському й культурному житті Польщі чи за її межами та пов'язаних з Вінниччиною в різні періоди історії. Авторка далека від думки, що зуміла віднайти імена всіх відомих поляків, чиє життя і діяльність пов'язані з нашим краєм, і продовжує дослідження. Однак вирішила оприлюднити результати своєї понад 10-річної праці, щоб увести опрацьовані матеріали в науковий обіг.

Авторка ставила за мету без будь-яких ідеологічних нашарувань чи оцінок подати для широкого загалу якомога повнішу, точну, докладну та всебічну інформацію про діячів, здебільшого мало або зовсім невідомих пересічному читачеві, який цікавиться історією краю. Крім того, через зібрані у словнику персоналії Вікторія Колесник прагнула створити більш об'єктивну картину минулого Вінниччини, адже переважна частина представлених у виданні осіб діяла на наших теренах у різних галузях: політичній, військовій, господарській, громадській, науковій, освітній, культурній.

Як кожний науковець, дослідниця широко послуговувалася матеріалами інших довідникових видань - польських, українських і російських біографічних словників та універсальних енциклопедій. Так в основу більшості статей лягли дані з фундаментального джерела «Polski słownik biograficzny», видання якого, розпочате перед другою світовою війною, ще триває, а також із дореволюційних польських універсальних ілюстрованих енциклопедій «Wielka encyklopedia ilustrowana» і «Encyklopedia powszechna Orgelbranda». Іншими важливими джерелами інформації були монографії, мемуари, краєзнавчі праці (видані окремо або в збірках та часописах), дореволюційна преса. Авторка віднайшла в Державному архіві Вінницької області численні документи, які доповнили багато статей новими фактами, а також допомогли виправити або уточнити деякі дані.

Статті розміщені в алфавітному порядку за першою літерою прізвища в українському перекладі. У випадку, коли два чи більше діячів мають однакове прізвище, між ними теж зберігається алфавітний порядок за першою літерою імені. Якщо збігаються і прізвище, й ім'я, черговість визначається за роком народження (від найстаршого до наймолодшого).

Персоналії жінок, які були одружені, упорядковані за прізвищем у шлюбі, у випадку кількох шлюбів - за прізвищем в останньому шлюбі; обов'язково вказується дівоче прізвище і прізвища в усіх попередніх шлюбах.

Кожна стаття подає (звичайно, залежно від наявної інформації) прізвище (українською та польською мовами, в усіх варіантах, які зустрічаються у джерелах), ім'я або імена, отримані при хрещенні (якщо з кількох зазвичай використовувалось одне ім'я, воно виділене в тексті розрідженим інтервалом), у відповідних випадках ім'я, прийняте в чернецтві, дати народження і смерті, визначення характеру діяльності, при наявності всі відомі псевдоніми та криптоніми. Наводяться відомості про походження та родину (батьків, братів і сестер), виховання та освіти, опис діяльності, важливих змін місця перебування, майнових і родинних стосунків. Дані про дружину (чоловіка) і дітей знаходяться зазвичай у кінці довідки. Якщо згадується особа, про яку є окрема стаття, використовується позначка «—» перед прізвищем.

Назви творів і праць іноземною мовою авторства особи, якій присвячена стаття, у межах цієї статті подано мовою оригіналу і в перекладі на українську мову. Інші видання іноземною мовою, які згадуються в словнику, подані в більшості випадків мовою оригіналу.

У викладенні матеріалу дослідниця керувалась принципом: стислість і компактність, однак найдетальніше і найповніше (наскільки можливо) висвітлювались краєзнавчі моменти.

Після кожної статті вміщується бібліографія, яка дозволяє перевірити і поглибити подану інформацію. У бібліографії спершу подано друковані джерела польською, потім українською й російською мовами в такій послідовності (в алфавітному порядку): довідкові видання, інші видання (спершу без авторів, потім з авторами), статті в друкованих наукових збірниках і часописах, статті в інтернеті. У кінці розміщуються архівні джерела.

Ті джерела в бібліографічних описах, які використовуються у багатьох статтях, подаються в скороченій формі (їх повну форму можна знайти в «Списку скорочень літератури в бібліографічних описах»). Для довідкових видань (універсальних енциклопедій і біографічних словників), де статті розміщені в алфавітному порядку, томи та сторінки не вказуються, натомість обов'язково зазначається автор чи автори статті (у дужках, за скороченим описом джерела).

Текст доповнюють ілюстрації – зображення діячів, їхніх родин, садиб, автографи тощо.

Стосовно іноземних імен, прізвищ і географічних назв, то наслідувалась сучасна тенденція подавати їх якнайближче до звучання мовою оригіналу, за винятком російських, що традиційно замінюються їх українськими відповідниками, та найвідоміших географічних назв, які закріпились в українській літературі в українізованій формі, як, наприклад, Краків (при точному транслітеруванні – Кракув), Сандомир (Сандомеж). Крім того, у польських прізвищах зберігається традиційне українізоване закінчення «-ич», «-ський» і «-цький».

Дати подані переважно за новим стилем. За старим стилем вміщуються лише ті дати, які так подавалися в джерелах (переважно в дореволюційних російських друкованих виданнях й архівних документах).

На допомогу читачеві додаються списки скорочень (окремо скорочення літератури та назв міст у бібліографічних описах), позначок, які використовуються для заміни слова або словосполучення, і часописів іноземними мовами, які згадуються в словнику (з українським перекладом). У цитатах, назвах праць (творів) і географічних назвах скорочення не використовуються.

Словник також містить історичну довідку «Поляки на Вінниччині», тлумачний словник, іменний і географічний покажчики.

Безумовно, як і кожне інше довідкове видання, це не уникало помилок і неточностей, але авторка сподівається на доброзичливу критику і планує про друге, виправлене й доповнене видання.

Проте ці окремі недоліки аж ніяк не применшують наукової ваги та новизни книги Вікторії Колесник. Окрім цього, дана книга є першим виданням такого типу в межах України. Повнота та всебічність викладу матеріалу в книзі, його наукова новизна роблять це дослідження цінним набутком вітчизняної історіографії. Водночас, книга стане цінним джерелом інформації не лише для професійних істориків, але й для краєзнавців-аматорів, студентів, учнів, зрештою, для всіх людей, яким не байдуже минуле та майбутнє своєї держави – України.

Ю.С. Степанчук

О.П. РЕЄНТ, І.А. КОЛЯДА. УСІ ГЕТЬМАНИ УКРАЇНИ. ЛЕГЕНДИ. МІФИ. БІОГРАФІЇ. – ХАРКІВ: ФОЛІО, 2007. – 415 С.

Довгий час у вітчизняній історіографії дослідження, присвячені діяльності українських гетьманів другої половини XVII – XVIII ст., практично ігнорувалися. З відомих причин, історики, керуючись концепцією «класової боротьби», лише протиставляли козацьку верхівку нижчим верствам населення – селянству, простому козацтву, міському плебсу тощо. Керівні кола козацької України частіше виставлялися спольщеними перевертнями чи православними тиранами, які лише мріяли зрівнятися у багатстві та у правах з польськими магнатами чи російським дворянством.

Після розпаду радянської імперії вітчизняна історична наука вийшла за рамки загальноприйнятого трактування історії СРСР та місця у ній українського народу. На сторінках наукових та популярних видань з'явилися приховані факти та біографії невідомих раніше історичних постатей. Відбулася концептуальна переоцінка як фактологічної історії України, так і методології її вивчення. Якісно новим стало трактування подій другої половини XVII – XVIII ст., зокрема, сформульовані істинні пріоритети внутрішньої та зовнішньої діяльності українських гетьманів та козацької старшини.

Рецензована книга написана в рамках державницької школи, де в науково-популярному жанрі стверджується, що усі гетьмани були носіями ідеї незалежної самостійної української держави. Втіленню цієї ідеї вони присвятили все своє життя, поставивши за мету вибороти звільнення українського народу від панування іноземців. Діяти цим гетьманам довелося у складних, іноді трагічних для України історичних умовах. Так, Дмитро Вишневецький прагнув звільнити південні українські степи від панування ханських орд, знищити турецькі фортеці в пониззях Дніпра, а згодом і оволодіти Чорноморським узбережжям. Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа належали до тих постатей, чийми іменами називають епохи. Окремі нариси у книжці присвячені Івану Виговському, Петру Дорошенку, Пилипу Орлику – видатним державним й політичним діячам,